

яти громадянки навіть таких передових та демократичних держав, як Афіни. Свобода жінки в Спарті, якщо все ж визнати її реальним історичним фактом, являє собою чи не найбільш парадоксальне породження спартанського тоталітаризму та його мілітаристської культури.

1. Аристотель. Сочинения. Политика /Аристотель ; [пер. с древнегр. С. А. Жебелева]. — М. : Мысль, 1983. — Т. 4. — С. 35–268.
2. Велишский Ф. Быт и нравы древних греков и римлян / Франтишек Велишский ; [пер. с чешок. чл. Киевского отделения общества классической филологии и педагогики под редакцией И. Я. Ростовцева]. — М. : Эксмо-Пресс, 2000. — 704 с.
3. Винничук Л. Люди, нравы, обычаи Древней Греции и Рима /Лидия Винничук ; [пер. с польск. В. К. Ронина]. — М. : Высшая школа, 1988. — 496 с.
4. Еврипид. Андромаха / Еврипид ; [пер. с древнегр. И. Анненского]. Трагедии. — М. : Наука, Ладомир, 1999. — Т. 1. — С. 231–279.
5. Ксенофонт. Лакедемонская полития / Ксенофонт ; [пер. с древнегр. Л. Г. Печатовой]. — Хрестоматия по истории древнего мира. — СПб : Гуманитарная Академия, 2014. — 224 с.
6. Платон. Сочинения. Законы / Платон ; [пер. с древнегр. А. Н. Егунова]. — СПб : СПбУ, 2007. — Т. 3. — С. 89–514.
7. Плутарх. Сравнительные жизнеописания / Плутарх ; [пер. с древнегр. В. А. Алексеева]. — М. : Альфа-книга, 2008. — 1263 с.

Окорокова В. В.

Значимість науки в «суспільстві норівів» Л.-М. Дешана (на основі праці «Істина, або Істинна система»)

Однією з цікавих фігур утопічної думки епохи Просвітництва є маловідомий бенедектинський монах, скарбник монастиря Монтрьюй-Белле Леже-Марі Дешан, який своє вчення назвав «вирішенням загадки метафізики і моралі». За своє життя він видав анонімно дві праці, однією з яких є твір утопічного характеру — «Істина, або Істинна система» (70-х рр. XVIII ст.), рукопис якої було знайдено лише через

90 років після смерті філософа співробітником бібліотеки м. Пуатьє [1]. Як утопіст Л.-М. Дешан був переконаний, що із встановленням спільності майна та «моральної рівності» держава відіме. У майбутньому суспільстві відносини між людьми будуть регулюватися не правом, а моральним усвідомленням членів суспільства, їх моральністю — це так зване «становище норівів», інакше кажучи — ідеальний лад, який призведе до спільного благополуччя.

Розглядаючи його утопічні ідеї, Х. Н. Момджян, І. С. Нарський, О. П. Огурцов, Ю. І. Шпількін звертають увагу на значимість наукових знань в «суспільстві норівів» філософа, яким він присвячує майже всю другу частину своєї праці, тим самим зображуючи її в якості важливого елементу будови ідеального ладу [2, 3, 4, 5]. Мислитель не відхиляється від обраного просвітницького шляху, а лише надає йому своєрідного змалювання в своєму утопічному ідеалі. Відтак розгляд зображення наукових знань в ідеальному суспільстві Л.-М. Дешана дозволяє розкрити зміст самого образу утопічного ідеалу, запропонованого мислителем.

З самого початку свого зображення науки Л.-М. Дешан надає велике значення розгляду істотності та природи різних подій, що відбуваються в житті людини. Занадто просвітлені для того, щоб скласти собі хибні уявлення про природу, як це робили споконвіку, люди судили б розумно про те, що ми називаємо чудесами. «Так, наприклад, — говорить Л.-М. Дешан, — вони в морі... бачили б лише велику масу води, яка внаслідок недосконалої регулярності у припливах та відливах, а також нестачі повної стійкості в просторі, який воно займає, покидає своє ложе, щоб непомітно накрити материк, вже покритий її слідами у минулому. Вони знали б, що те відбувається майже непомітно та раптово внаслідок надмірного наближення якоїсь коме-

ти, а може здійснитися у вигляді землетрусів, вивержень та переворотів. Цей істинний погляд на речі, не роблячи з предмета жахіття, був би підґрунтям їх фізичного життя, обмеженого і просто корисного» [1, с. 226]. Замість абсурдного уявлення про неминучість у них було б лише істинне поняття про необхідність. Вони знали б, що події необхідні, лише коли вони виникають, та що вони ніколи не приходять самі по собі, а лише відносно; все, що відбувається, має лише необхідний наслідок, щоб потім у свою чергу бути необхідною причиною, що воно ніколи ніякою істотою не може бути передбачене інакше, ніж у більшій або меншій мірі, адже жодна подія, навіть коли вона відбувається, не має суворо визначеної форми виникнення.

В даному висловленні мислителя вбачається раціональний підхід до визначення місця наукових знань в своєму ідеальному суспільстві. Все, що відбувається на протязі життя людини, відбувається за аналогією з природою, тобто має причинно-наслідкові зв'язки. А це вже в свою чергу говорить про його критичність по відношенню до деяких релігійних догматів, адже філософ наголошує на тому, що події не приходять звідкись, самі по собі й тим паче не можуть бути передбачені. До всього слід підходити з раціональних підвалин, не входячи в оману чи в інші які-небудь забобони, проти яких так жваво виступали французькі просвітники.

Далі мислитель переходить до зображення медичних знань в суспільстві норовів. Усі люди володіли б тим невеликим знанням анатомії, що дозволило б їм виконувати на людському тілі легкі операції. Якби виникла потреба у важких оперуваннях, справу надавали б самій природі,

допомагаючи їй домашніми або іншими засобами. Однак у кожному поселенні могло бути по дві людини, які спеціально займалися б наданням допомоги у випадку хвороби та які завжди залишали б після себе учнів. Вони вважали б здоров'я джерелом всіляких насолод та берегли б його за вказівками здорового глузду, який забороняв би їм будь-якого роду надлишки. Тілесні хвороби здавалися б їм не покаранням, подібно нашому абсурдному погляду на цей предмет, а випадковостями, що входять у спільну мету речей; вони намагалися б їх обходити в міру можливостей як шляхом обачливості та витримки, які вони вносили б у все, що робили, так і суворим дотриманням свого простого способу життя. Змушені звернутися до ліків, вони знайшли б під рукою прості засоби та рослини та цим би й обмежувалися. «Проте як рідко їм доводилося б до них звертатися та як легко кожен з них міг би бути сам собі власним лікарем! Що ж стосується страждань, названих нами „душевними“, що являють собою лише посмикування наших нервів та наших фібр, то від них вони були б позбавлені. Адже чим ще викликаються ці страждання, які так сильно сприяють тому, щоб життя здавалося нестерпним, підривають наше здоров'я та скорочують наші дні, як не нориви наші, що безупинно смикають та мучать нас, будучи до крайності брехливими?» [1, с. 228]. Вони б народжувалися, жили та вмирали, не бачачи в цьому нічого надприродного, де все починається, триває та кінчається, щоб потім відродитися в іншому вигляді у всіх тілах, що нас оточують. Кожен був би вправі припинити життя, віддати перевагу смерті з-за немочі, яка стала тягарем йому та іншим, але будучи у високій мірі захищеними від будь-якої

біді, що їх засмучує, вони навряд чи мали б підстави надавати переваги не життю, а смерті.

Закінчуючи своє описання наукових знань за умов утопічного ладу, Л.-М. Дешан не обминає і питання смерті. Та й тут ми можемо побачити, наскільки легко та безтурботно переживали б це страшне неминуче явище в житті кожної людини. «У становищі норівів смерть була б лише закінченням прекрасного дня, адже їй не передували б, як звичайно у нас буває, важка хвороба, скорботний вигляд священика, лікаря, нотаріуса, скорбна мати, всілякі душевні страждання, що далять на нас та надзвичайно сприяють наближенню смерті. Вони вмирали б тихою смертю, схожою на їх життя, а ми вмираємо смертю гіркою, схожою на наше життя» [1, с. 229].

Таким чином дослідження стану науки в ідеальному суспільстві Л.-М. Дешана показало нам, що мислитель вслід за іншими просвітниками підхопив хвилю критицизму, особливо в сфері науки — контрнауковий рух, який став однією з особливостей просвітницького руху в західноєвропейських країнах. Для всіх ідеологів егалітаризму вчені були привілейованою верствою, а існуючі в дореволюційній Франції наукові заклади Академія наук, Королівський коледж, школа військових інженерів, Паризька обсерваторія та Королівський ботанічний сад — захисники деспотії та соціальної нерівності [4, с. 38]. Ототожнення вчених з привілейованою верствою послужило могутнім імпульсом для контрнаукового руху в предреволюційній Франції, в багатьох випадках спираючись на забобони. Окрім того, контрнауковий рух мав своїм джерелом і характер наукових досліджень, які для простого люду вважалися безкорисними. Це пояснюється тим, що ті досягнення, які

проводилися в області фізики, хімії, механіки та інших науках, а також багато розробок Французької академії не були пов'язані з соціальними потребами. Різноманіття тем розроблювалося роками та не давало позитивних результатів. Тому просвітники, особливо автори утопічних творів до свого взірця ідеального суспільного ладу обов'язково додавали ще й стан наукових досягнень в утопічному суспільстві, характер дослідів та їх значимість для підтримання його досконалості.

По-друге, філософія Просвітництва перетворила досягнення науки в засіб здійснення соціальних проєктів та визначення життєвих цілей людства, тим самим стаючи підставою для соціальних утопій. Тому стає зрозумілим, чому Л.-М. Дешан свою утопічну працю розділив на дві частини — в першій йде мова про соціальні порядки, друга присвячена науці, й саме тут мислитель від опису наукових знань переходить до філософського осмислення її значимості в будові того ладу, який він описував раніше. Вслід за багатьма іншими просвітниками він показує цінність наукових знань в боротьбі з людськими забобонами за відновлення зв'язків людини і природи.

1. Дешан Л.-М. Моральные рассуждения / Леже-Мари Дешан // Истина, или Истинная система ; [ред. В. М. Богуславский]. — М. : Мысль, 1973. — С. 166–231. — (АН СССР. Ин-т философии. Философское наследие).
2. Момджян Х. Н. Французское Просвещение XVIII в.: Очерки / Хачик Нишанович Момджян. — М. : Мысль, 1983. — 147 с.
3. Нарский И. С. Западноевропейская философия XVIII в. / Игорь Сергеевич Нарский. — М. : Высшая школа, 1973. — 302 с.
4. Огурцов А. П. Великая Французская революция и наука / А. П. Огурцов // Вопросы философии. — 1989. — № 3. — С. 37–48.
5. Шпилькин Ю. Утопия как изнанка реальности / Ю. Шпилькин ; [Электронный ресурс] // Режим доступа: <http://www.proza.ru/2015/05/01/1193>